

УДК 338.2:004.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.11>**Селезньова Г.О.**доцент, доцент кафедри економіки підприємства
та організації бізнесуХарківський національний економічний університет
імені Семена КузнецяORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1942-923X>**Чумак Г.М.**доцент кафедри економіки підприємства та організації бізнесу
Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8415-4370>

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена виявленню особливостей цифрової економіки, узагальненню переваг та викликів цифровізації економіки та її впливу на конкуренцію та конкурентне середовище вітчизняних підприємств. Визначено, що нові цифрові технології та інноваційні бізнес-моделі стрімко проникають у різні сфери та галузі економічного та соціального життя, що призводить до якісних структурних змін в економіці. Внаслідок таких змін формується цифрова економіка, яка відрізняється від традиційної більш активним використанням цифрових технологій. Встановлено основні перешкоди впровадження цифрових технологій для вітчизняних підприємств, серед яких низька бізнес-культура, нестача капіталу та висока вартість компетентного персоналу. Розглянуто особливості цифрової економіки, визначено чинники, що впливають на еволюцію економічних процесів, узагальнено переваги та виклики цифровізації економіки та визначено її вплив на конкуренцію та конкурентне середовище вітчизняних підприємств.

Ключові слова: цифровізація, технології, конкуренція, конкурентне середовище, цифрова економіка, чинники розвитку, підприємство.

Постановка проблеми. Початок XXI сторіччя охарактеризувався стрімкою цифровою трансформацією, що призвела до змін у бізнесі, суспільстві та світовій економіці. Після глобальної кризи 2008–2009 років цифрова індустрія стала одним із найбільш динамічних та перспективних сегментів у світовій економіці. В даний час розвиток цифрової економіки відбувається в усьому світі та у всіх сферах життя суспільства завдяки інноваційному зростанню та трансформації процесів внаслідок появи нових технологій.

Нові цифрові технології та інноваційні моделі бізнесу все стрімкіше проникають у різні сфери та галузі господарського та суспільного життя, що призводить до якісних структурних змін економіки. За результатами таких змін здійснюється формування цифрової економіки, яка відрізняється від традиційної економіки більш активним застосуванням цифрових технологій. Рівень розвитку цифрової економіки тісно корелює із конкурентоспроможністю країни, що потребує особливої уваги держави та бізнесу до її розвитку.

Як показує теорія та практика, економіка неминуче еволюціонує і так чи інакше потребує змін традиційних схем ведення бізнесу. Цифрові дані з підтримуючого елемента ланцюжка створення цінності перетворюються на її джерело, з'являються нові бізнес-моделі, засновані на трансформації даних у дохідний актив.

Цифрова трансформація змінює традиційні бізнес-моделі організацій через можливості займати вигідні ніші на світових ринках, підвищувати престижність бізнесу та держави загалом. У сучасних умовах рівень цифровізації ілюструє рівень конкурентоспроможності

підприємств і є визначальним при розробці стратегії розвитку. Проте цифрова економіка розвивається нерівномірно у різних країнах і регіонах, створюючи як нові можливості, так і бар'єри, які необхідно подолати для успішного ведення підприємницької діяльності на цифрових платформах. Дані перетворюються в сучасному середовищі на новий фактор виробництва, що дозволяє створювати цінність для споживача та вибудовувати бізнес-активність на іншому технологічному рівні. У зв'язку з цим, цифрова економіка та проблематика її побудови стає однією з найважливіших тем, що досліджуються різними зарубіжними та вітчизняними вченими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість дослідників вивчала сутність та особливості цифрової економіки та трансформаційних процесів, що відбуваються у світі. Зокрема, серед українських та зарубіжних науковців можна виділити: Х. Альбах, Б. Бертон, Е. Бриньольфссон, С. Веретюк, П. Друкер, С. Коляденко, І. Карчева, Б. Кінг, Р. Ліпсі, Л. Лямін, І. Малик, В. Пілінський, Ю. Пивоваров, К. Скінер, Е. Тоффлер, В. Фіщук, К. Шваб, О. Боднар, О. Гудзь, М. Кулинич, Г. Коломієць, К. Пугачевська, М. Руденко, Г. Чмерук та ін. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень, разом з тим, дану проблему не можна вважати до кінця вирішеною, оскільки недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані з визначенням впливу цифровізації економіки на конкурентне середовище вітчизняних підприємств, його позитивні та негативні зміни.

Мета статті полягає у виявленні особливостей цифрової економіки, узагальненні переваг та викликів

цифровізації економіки та її впливу на конкуренцію та конкурентне середовище вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація протистоїть неокласичному підходу до ведення бізнесу, який передбачає направленість на отримання максимального прибутку. Нові бізнес-моделі у короткостроковій та середньостроковій перспективі орієнтовано, перш за все, не на отримання прибутку, а на зростання та розвиток, тобто не отриманню максимального прибутку, а досягненню максимально можливої кількості користувачів.

Основними характеристиками цифрової економіки є наступні:

1. Економічна діяльність здійснюється головним чином на платформах цифрової економіки, що полегшує взаємодію між економічними суб'єктами, дозволяє знижувати витрати (перш за все – трансакційні), надається додатковий функціонал, як для постачальників, так і для споживачів, покращується їх співпраця, що скорочує час циклу розробки та виведення їх на ринок, сприяє створенню та розповсюдженню інноваційних продуктів та рішень.

2. Формуються персоналізовані сервісні моделі, які дозволяють персоналізувати виробництво та збут товарів та послуг, з урахуванням вимог та потреб кожного конкретного клієнта, що, зрештою, сприяє економії ресурсів (за рахунок узгодження структури та обсягу попиту та пропозиції) та зростання якості та рівня життя населення.

3. Здійснюється безпосередня взаємодія між виробниками та споживачами, що створює передумови для скорочення ланцюжків посередників між виробником та кінцевим споживачем, вибудовується ефективна виробнича та споживча кооперація.

4. Спостерігається поширення «економіки спільного користування», що створює передумови розвивання традиційних відносин власності, розвитку юридичних практик використання теоретичної інституційної концепції «пучка прав власності». Розвивається феномен спільного володіння товарами (особливо технічно складними та дорогими, наприклад, легковими автомобілями), що дозволяє радикально скоротити витрати кінцевих споживачів

5. Зростає роль внеску у господарську діяльність її індивідуальних учасників. Розвиток малого та середнього бізнесу, як більш гнучкого та мобільного, відіграє значну роль у бізнес-процесах; здійснюється прискорене просування інноваційних стартапів; розширюється сектор «економіки фізичних осіб» та виникає тенденція до зростання «атомізації» структури економіки.

Цифровізація бізнесу допомагає вивести компанію на новий рівень, підвищити лояльність клієнтів до бренду та впроваджувати нові інструменти швидко та ефективно. Знижуються витрати на маркетинг, покращується конверсія продажів, зростає рівень конкурентоспроможності.

Слід зауважити, що бізнес, який створюється з урахуванням цифрових даних і платформ, є привабливим як для всіх суб'єктів ринку (виробників та посередників, продавців та споживачів), так і всього суспільства та держави в цілому. Цифрові технології змінюють вигляд цілих галузей, наприклад, туризму, перевезення людей, роздрібної торгівлі. Процеси цифровізації управлін-

ських рішень та виробничих процесів все більше поширюються у сфері надання фінансових послуг, сільського господарства. Цифрова економіка має певні переваги перед матеріальними товарно-грошовими обмінами, такі як швидкість доставки товару чи миттєве надання послуг. Ще однією перевагою цифрової економіки є нижча вартість виробництва та виконання трансакцій. Однією з ключових переваг цифрової економіки перед традиційною є те, що електронні товари є практично невичерпними та існують у віртуальному вигляді, матеріальні ж практично завжди обмежені у кількості та отримати доступ до них значно складніше.

За оцінками експертів, цифровізація дозволить оптимізувати виробничі та логістичні операції, підвищити ефективність ринку праці, продуктивність обладнання, ефективність НДДКР, знизити витрати ресурсів та виробничих витрат. Цифровізація стає важливим чинником конкурентоспроможності.

Щоб отримати більш точне розуміння проблем цифровізації, з якими сьогодні стикається бізнес, компанія McKinsey провела поглиблене діагностичне опитування 150 компаній по всьому світу. Оцінивши 18 практик, пов'язаних із цифровою стратегією, можливостями та культурою, було розроблено цифровий коефіцієнт (Digital Quotient). Коефіцієнт цифровізації (Digital Quotient) містить оцінку компаній за чотирма ознаками – стратегія, цифрова культура, компетенції, організаційна модель та показує, що підприємства, що активніше впроваджують цифрові рішення, як правило, демонструють вищі фінансові результати [1].

Разом з тим у світі, що постійно змінюється, перетворюється і логіка ведення бізнесу, а також способи створення цінності для споживача. Бізнес-модель розуміють як логічну схему ведення підприємницької діяльності, яка передбачає ефективну взаємодію правильно підібраних компонентів. Така схема дозволяє зрозуміти, яким чином організація створює цінність для клієнта, взаємодіє з ним та забезпечує прибутковість бізнесу.

Нові бізнес-моделі з'являються у цифровій економіці завдяки створенню та розвитку інноваційних технологій. Досить часто ключовим елементом нових бізнес-моделей стає широке використання можливостей Інтернету [2, 3]. Інноваційні бізнес-моделі постійно з'являються в різних галузях: освіті, охороні здоров'я, енергетиці, банківській системі, на ринку праці, логістиці та ін. Відповідно, в цифровій економіці значно знижуються бар'єри для входу на ринок нових гравців і скорочуються витрати на відкриття нового бізнесу через відсутність необхідності фінансових вкладень у фізичні об'єкти. Однак слід враховувати і проблеми створення інноваційних стартапів, необхідних для розвитку цифрової економіки, враховуючи нестачу приватного інвестиційного капіталу та високу вартість компетентного персоналу. Багато нових бізнес-моделей прагнуть забезпечити доступ до кінцевого споживача або користувача. Нові компанії зазвичай створюють додаткові переваги для споживачів із застосуванням цифрових технологій. Дослідники виділяють наступні бізнес-моделі, які можуть використовуватись як новими, так і існуючими організаціями в цифровій економіці:

– електронна торгівля – продаж виробленої продукції з використанням цифрових платформ електронної торгівлі Amazon, Alibaba, eBay тощо;

– краудсорсинг – модель передбачає створення цифрового майданчика, що забезпечує вирішення будь-якої задачі невизначеним колом осіб. Переваги для користувачів полягають у економії коштів, залученні різних фахівців до розгляду проблеми, розширення партнерських зв'язків. Прикладами подібних проектів є платформи crowdspacе та researchgate;

– безкоштовні послуги (від англ. free of charge services) – модель заснована на пропозиції послуг компанії безкоштовно та стягненні плати за додаткові сервіси, наприклад, безкоштовне розміщення оголошення на сайті та стягнення плати за його просування;

– партнерство – створення цифрової платформи для просування продукції партнерів, наприклад, бізнес-модель німецької компанії Idealo забезпечує огляд та порівняння цін товарів різних виробників, що фінансується рекламодавцями. Компанії, що рекламують свої товари в Idealo, відстежують дії користувачів та їхню реакцію на певний контент;

– додаткові пропозиції – наприклад, хмарні сховища з можливістю розширення простору;

– персоналізований масовий продукт – продукти з індивідуальним дизайном, кастомізовані продукти;

– послуги оренди автомобілів, велосипедів, електросамокатів, скутерів та ін. з використанням цифрових технологій.

Наведені бізнес-моделі передбачають ведення підприємницької діяльності у цифровому просторі та здатні забезпечити компаніям певні переваги: вузький сегмент ринку, низькі витрати, постійна взаємодія із споживачем тощо.

Інноваційні бізнес-моделі постійно з'являються у різних галузях: освіті, охороні здоров'я, енергетиці, банківській системі, на ринку праці, в логістиці та ін. Відповідно, в цифровій економіці значно знижуються бар'єри для входу на ринок нових гравців та скорочуються витрати на відкриття нового бізнесу через відсутність необхідності фінансових вкладень у фізичні об'єкти. Однак слід враховувати і проблеми створення інноваційних стартапів, необхідних для розвитку цифрової економіки, включаючи брак приватного інвестиційного капіталу та високу вартість компетентного персоналу.

Отже, переваги розвитку цифрового бізнесу полягають у вирішенні різноманітних соціально-економічних та технологічних завдань, які включають: залучення інвестицій у підприємницьку сферу; появу нових продуктів та нових ринків; скорочення витрат на ведення підприємницької діяльності; посилення конкуренції; виникнення нових професій та робочих місць; зростання продуктивності, ефективності виконання процесів; збільшення податків; посилення дифузії інновацій; інноваційне зростання тощо.

Ці переваги визначають прагнення компаній до цифровізації бізнес-процесів, проте більшість вітчизняних підприємств стикаються з багатьма проблемами під час спроб трансформації.

Ситуація з пандемією показала, що саме перевагування у здібностях фірм можливостей швидкого переходу в онлайн-середовище дозволяє їм в умовах ізоляції забезпечити собі безперебійну взаємодію із споживачами та партнерами та знизити ризики повної втрати доходів. Трансформація бізнесу за допомогою впровадження сучасних технологій та інструментів

допомагають просувати компанію, покращувати позиції на ринку, взаємодіяти з клієнтами та автоматизувати багато процесів, що дозволяє: надати зручну взаємодію між компанією та клієнтом; оперативно вирішувати питання клієнта, знімати заперечення та стимулювати до покупки; автоматизувати внутрішні робочі процеси, удосконалити комунікації всередині компанії; покращувати якість обслуговування; надавати широкий набір інструментів для продажу товару чи послуги; покращувати якість продукту, модернізувати послуги доставки, оплати.

У літературі розглядаються різні загрози, які створює цифровізація для різних аспектів життєдіяльності бізнесу, держави та населення. Крім загроз, щодо кібербезпеки виділяють такі типи ризиків, пов'язаних із цифровою економікою, як ризики політичного характеру, ризики фінансово-економічного характеру, ризики правового характеру, технологічні ризики, соціальні ризики, ризики особистості та приватного життя.

Так, О.І. Білик [4, с. 10] зазначив наступні чинники негативного розвитку у наслідок цифровізації: збільшення кількості безробітних серед низькокваліфікованих працівників; збільшення вартості кваліфікованої робочої сили; зростання ризику збільшення рівня інфляції; підвищення рівня міграції працівників робочих професій.

Серйозним стримуючим чинником у розвиток цифрової економіки є наявні у підприємства кадрові обмеження, пов'язані зі змінами у попиті на певні професії та висока вартість кваліфікованих фахівців [5; 6; 7].

Важливо констатувати, що нині Україна за ступенем цифровізації економіки відстає не лише від розвинених країн, а й від країн із трансформаційною економікою [8].

Ще у 2016 році було запропоновано основні принципи політики «цифровізації України», та розроблено «Цифровий кодекс». Було сформульовано основні принципи «цифровізації» України [9]. Але й на сьогодні можна констатувати наявність різних ризиків та перешкод на шляху до цифрової трансформації України [10].

З боку зовнішніх чинників:

– дефіцит цифрових рішень, що враховують специфіку бізнесу компанії;

– нерозвинутість інформаційної інфраструктури;

– відсутність стандартів щодо застосування цифрових технологій;

– нерозвинутість інфраструктури цифрової довіри;

– проблеми міжвідомчої взаємодії;

– недостатність правового регулювання відносин, що формуються у цифрову економіку;

– ідентифікація визначення правового статусу стейкхолдерів;

– відсутність спеціальних заходів державної підтримки використання цифрових технологій компаніями;

– безпека і конфіденційність даних, захист від кіберзлочинності;

– наявність неструктурованих, суперечливих даних.

Ресурсними обмеженнями є:

– відсутність власних коштів;

– відсутність інвестиційних ресурсів;

– висока вартість проектів із застосування цифрових технологій;

– високі витрати на експлуатацію систем, що використовують цифрові технології;

– низький інноваційний потенціал організації;

– недолік можливостей для кооперування з іншими підприємствами та науковими організаціями.

Перешкоди через людський чинник:

- дефіцит фахівців, які відповідають вимогам цифрової епохи;
- дефіцит кваліфікації у персоналу, який впроваджує та обслуговує цифрові технології;
- технологічна некомпетентність користувачів;
- різний рівень цифрових знань між різними поколіннями;
- небажання співробітників змінювати звичні форми роботи;
- низька цифрова культура.

Отже впровадження нових інформаційних технологій потребує дуже великих капітальних витрат, у т. ч. у розвитку відповідної інфраструктури та забезпечення кадрами [11].

Такі проблеми призводять до того, що зараз 90 % підприємств, які не є цифровими вже зіткнулися із зростанням конкуренції з боку підприємств, які активно впроваджують цифровізацію. 71% підприємств згодні, що відсутність впровадження цифрових технологій призводить до зниження їх конкурентоспроможності. Підприємства, які пройшли успішну трансформацію, в 7 разів частіше називають цифрові технології конкурентною перевагою та джерелом отримання вигоди [12, с. 6].

Конкурентними перевагами на рівні окремих компаній і виробництв називають наступні [10]:

- позбавлення від посередників. Цифровізація дозволяє виробникам самим влаштувати на своїх сайтах продаж вироблених ними товарів або послуг і виходити на потенційних клієнтів. Споживачі ж отримують можливість самостійного вибору пропонованих товарів і послуг на серверах авіакомпаній, готелів, електронних магазинів тощо;
- оптимізація витрат, яка передбачає, перш за все, зниження витрат на пошук інформації, ідентифікацію та вимір транзакційних витрат; витрат на просування товарів і послуг; витрат з укладення та ведення переговорів тощо;
- прискорення всіх бізнес-процесів, у т.ч. за рахунок зниження часу комунікацій;
- скорочення часу реакції на ринкові зміни, зменшення термінів розробки продукції і послуг та виведення їх на ринок;
- краще розуміння своїх споживачів і підвищення якості продукції та послуг;
- створення нових продуктів і послуг, підвищення гнучкості пропонованих продуктів і їх високої адаптивності під нові очікування або потреби споживача.

Таким чином, цифровізація вплинула: по-перше, на способи організації та ведення бізнесу, його маркетингові стратегії; по-друге, на забезпечення бізнесу ресурсами; по-третє, на виробничі та транзакційні витрати (організаційні, управлінські, комунікаційні, витрати на отримання, обробку та зберігання інформації), які в цифровій сфері різко знижуються або взагалі зникають; по-четверте, на мережевий ефект та ефект масштабу, що стають глобальними.

При переході до цифрової економіки відбуваються зміни в умовах конкуренції. Наприклад, конкуренти можуть стати партнерами, об'єднуючись на базі цифрових платформ та спільного використання.

У той самий час виникає протилежне явище – конкурентний підрив. Це несподівана поява конкурентних переваг у новачка, наприклад, за рахунок стартапу або доступу до глобальних цифрових платформ для проведення досліджень, розвитку, маркетингу, швидких продажів та дистрибуції. Такі компанії обганяють авторитетних старожилів за швидкістю, вартістю та якістю доставки товару або послуги. З іншого боку, великі гравці можуть тепер не просто витіснити малий та середній бізнес із великих традиційних ринків, а навіть заходять на їхню територію. Туди, де історично працювали лише малі бізнеси – магазини біля будинку, фаст-фуди, спеціалізовані лавки, нішові виробництва.

Таким чином, можна зробити висновок, що під впливом цифровізації економіки змінюються напрями стратегічного ведення бізнесу. Колектив науковців [13, с. 56] вважає, що зміни стосуються, перш за все:

- маркетингових стратегій та взаємодії з покупцями;
- конкурентних стратегій, оскільки виграш отримують першопрохідці (піонери) та їх безпосередні послідовники (у перші роки вони отримують прибутки, які удвічі більше прибутків конкурентів, які відстають у питаннях цифровізації);
- кадрових стратегій, спрямованих на впровадження нових технологій щодо підвищення продуктивності праці та забезпечення задоволеності робітників від роботи (перш за все, даючи можливість працювати віддалено);
- інноваційних стратегій через необхідність впровадження цифрових технологій для отримання конкурентних переваг на ринку.

Конкурентоспроможність формується під безперервним впливом численних зовнішніх та внутрішніх факторів на мікро-, мезо- та макrorівнях, які об'єднані тісними зв'язками та взаємно визначають конфігурацію кожного з рівнів. Важливу роль зараз відіграє рівень цифрового розвитку як підприємства, і всієї галузі. Тобто цифровий фактор набуває одночасно внутрішнього і зовнішнього характеру. Цифрова трансформація світової економіки позначила перед підприємствами всіх масштабів та сфер діяльності гостру необхідність цифровізації виробничих та управлінських процесів у найближчому майбутньому для збереження конкурентоспроможності на національних та зарубіжних ринках. Особливо актуальна дана проблема саме для суб'єктів малого та середнього підприємництва в силу найбільш активної цифровізації транснаціональних корпорацій та великих вітчизняних компаній, які мають достатні ресурси для придбання та впровадження дорогих передових технологій та здатних потіснити малий та середній бізнес.

До особливостей впливу цифровізації економіки на конкуренцію та конкурентні відносини можна віднести розвиток моделі співконкуренції та партнерства замість чистої конкуренції, яке доцільне при пошуку та створенні нових ринкових ніш/ринків. Ринкове лідерство стає нестійким з допомогою появи можливостей швидкого копіювання та імітації активів. Традиційний бізнес наражається на загрози з боку цифрових компаній, що практикують розвиток суміжних напрямків у спочатку незв'язаних галузях.

З погляду роботи ринкового механізму вплив цифрових технологій на економічні відносини насампе-

ред проявляється у зниженні витрат взаємодії між суб'єктами ринку. В результаті багато ринків, які раніше були локальними, стають глобальними. Для суб'єктів ринку це означає зменшення їхньої залежності від розташування покупців і постачальників та розширення кола конкурентів.

Цифрова економіка базується на принципі зближення бізнесів, у тому числі і прямих конкурентів для досягнення синергетичного ефекту обміну даними про клієнтів та їх переваги, що в довгостроковій перспективі підвищує лояльність останніх до постачальників благ, а бізнесу дозволяє більш якісно та швидко реагувати на вподобання клієнтів, що змінюються. У світовій практиці цифрова економіка розглядається практично всіма групами стейкхолдерів як інструменту інтенсифікації розвитку всіх галузей національної економіки.

Висновки. Отже, впровадження цифрових технологій створює сприятливі умови для розвитку взаємодії через інтернет, цифрові сервіси та платформи в умовах, що склалися, що дозволяє: не обмежувати ланцюжки створення цінності певними ринковими сегментами та географічними територіями; підвищити цінність пропозиції для клієнтів за рахунок створення партнерств з іншими постачальниками; підвищити споживчу лояльність за рахунок розширених та (або) кастомізованих сервісів; значно знизити трансакційні витрати; підвищити якість обслуговування; знизити корупційну складову за рахунок переходу до автоматизованих форм

звітності; покращити змістовні аспекти регулювання за рахунок застосування смарт-контрактів; за рахунок активного залучення суспільства до розробки державної політики у сфері вирішення соціально значущих питань підвищити рівень життя у регіонах.

Зростання ефектів від створення взаємодій здійснюється за рахунок реалізації наступних функцій: збирання інформації від різних суб'єктів управління; прийняття найбільш доцільних управлінських рішень; надання інформації за запитами учасників міжфірмових взаємодій.

Серед основних перешкод впровадження цифрових технологій для вітчизняних підприємств можна виділити низьку бізнес-культуру, нестачу капіталу та високу вартість компетентного персоналу. Проблема цифровізації мислення суспільства безпосередньо пов'язані з необхідністю модернізації освіти, створенням умов перенавчання і, відповідно, з нестачею кваліфікованих викладачів. При цьому кадрове питання відіграє ключову роль для розвитку цифрової економіки, оскільки вона будується на знаннях, навичках, здатності до навчання, гнучкості персоналу, який розробляє та впроваджує нові технології.

Було розглянуто особливості цифрової економіки, визначено чинники, що впливають на еволюцію економічних процесів, узагальнено переваги та виклики цифровізації економіки та визначено її вплив на конкуренцію та конкурентне середовище.

Список використаних джерел:

1. McKinsey Global Institute. Raising your Digital Quotient. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/raising-your-digital-quotient> (дата звернення: 07.09.2022).
2. Левковець О.М. Інноваційні бізнес-моделі: особливості формування. *Економічна теорія та право*. 2019. № 2 (37). С. 172–182. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/172-183.pdf> (дата звернення: 16.09.2022).
3. Іванченко Н.О., Кудрицька Ж.В., Рекачинська К.В. Бізнес-моделі в умовах цифрових трансформацій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 185–190. URL: http://econ.vernadskyyournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_2/33.pdf (дата звернення: 09.09.2022).
4. Білик О.І. Вплив цифрової економіки на зменшення негативних наслідків соціального ризику. *Проблеми економіки та управління*. 2019. Вип. 4. С. 8–16. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19800/semi22019-10-18.pdf> (дата звернення: 07.09.2022).
5. Левковець О.М. Організаційний розвиток в епоху вуса: концепція, технології, потенціал. *Економічна теорія та право*. 2020. № 4 (43). С. 46–71. URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/46-71.pdf> (дата звернення: 05.09.2022).
6. Хандій О.О., Шамілева Л.Л. Вплив цифрових трансформацій на економіку та сферу праці: соціально-економічні ризики та наслідки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3. С. 181–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2019_3_24 (дата звернення: 17.09.2022).
7. Україна 2030-е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-2> (дата звернення: 07.09.2022).
8. Гражевська Н.І., Чигиринський А.М. Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 53–57. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4993&i=8> (дата звернення: 18.09.2022).
9. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0) Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 03.09.2022).
10. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ: Центр Разумкова; Видавництво «Заповіт», 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 17.09.2022).
11. Компанієць В.В., Крацер В.В. Щодо впливу цифрової революції на економіку та людину: ефекти цифровізації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 33–50. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/188989> (дата звернення: 05.09.2022).
12. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2. С. 4–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmebi_2018_2_3 (дата звернення: 05.09.2022).
13. Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України: монографія / О. В. Шаповалова, Л.С. Шевченко, А.В. Стріжкова та ін.; за ред. С. В. Глібка, А. В. Стріжкової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2019. 184 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/12943/1/Mono2019.pdf> (дата звернення: 07.09.2022).

References:

1. McKinsey Global Institute. Raising your Digital Quotient. Available at: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/raising-your-digital-quotient> (accessed 07 September 2022).

2. Levkovets O.M. (2019) Innovatsiini biznes-modeli: osoblyvosti formuvannia [Innovative business models: peculiarities of formation]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 2 (37), pp. 172–182. Available at: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/172-183.pdf> (accessed 16 September 2022).
3. Ivanchenko N.O., Kudrytska Zh.V., Rekachynska K.V. (2020) Biznes-modeli v umovakh tsyfrovyykh transformatsii [Business models in conditions of digital transformations]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*. vol. 31 (70), no. 3, pp. 185–190. Available at: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_2/33.pdf (accessed 07 September 2022).
4. Bilyk O.I. (2019) Vplyv tsyfrovoy ekonomiky na zmenshennia nehatyvnykh naslidkiv sotsialnoho ryzyku [The impact of the digital economy on reducing the negative consequences of social risk]. *Problemy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 4, pp. 8–16. Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19800/semi2019-10-18.pdf> (accessed 07 September 2022).
5. Levkovets O.M. (2020) Orhanizatsiyni rozvytok v epokhu vuca: kontseptsii, tekhnologii, potentsial [Organizational development in the era of vuca: concept, technologies, potential]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 4 (43), pp. 46–71. Available at: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/46-71.pdf> (accessed 05 September 2022).
6. Khandii O.O., Shamileva L.L. (2019) Vplyv tsyfrovyykh transformatsii na ekonomiku ta sferu pratsi: sotsialno-ekonomichni ryzyky ta naslidky [The impact of digital transformations on the economy and the sphere of work: socio-economic risks and consequences]. *Ekonomichni visnyk Donbasu*, no. 3, pp. 181–188. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2019_3_24 (accessed 17 September 2022).
7. Ukraina 2030-e – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoyu ekonomikoyu [Ukraine 2030e is a country with a developed digital economy]. Available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvynutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-2> (accessed 07 September 2022).
8. Hrazhevska N.I., Chyhyrskyi A.M. (2021). Tsyfrova transformatsiia ekonomiky v umovakh posylenia hlobalnykh ryzykiv i zahroz [Digital transformation of the economy in conditions of increased global risks and threats]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 53–57. Available at: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4993&i=8> (accessed 18 September 2022).
9. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovyy poriadok denniy» – 2020) Kontseptualni zasady (versiia 1.0) Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty «tsyfrovizatsii» Ukrainy do 2020 roku [Digital agenda of Ukraine – 2020 («Digital agenda» – 2020) Conceptual principles (version 1.0) Priority areas, initiatives, projects of «digitalization» of Ukraine by 2020]. Available at: <https://uccu.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (accessed 03 September 2022).
10. Pyshchulina O. (2020) Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty [Digital economy: trends, risks and social determinants]. Kyiv: Tsentrazumkova; Vydavnytstvo «Zapovit». Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (accessed 17 September 2022).
11. Kompaniiets V.V., Kratser V.V. (2019) Shchodo vplyvu tsyfrovoy revoliutsii na ekonomiku ta liudynu: efekty tsyfrovizatsii [Regarding the impact of the digital revolution on the economy and people: the effects of digitalization]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 68, pp. 33–50. Available at: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/188989> (accessed 05 September 2022).
12. Hudz O.Ye. (2018) Tsyfrova ekonomika: zmina tsinnosti ta oriientyriv upravlinnia pidpriemstvamy [Digital economy: changing values and orientations of enterprise management]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 2, pp. 4–12. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/emebi_2018_2_3 (accessed 05 September 2022).
13. Shapovalova O.V., Shevchenko L.S., Strizhkova A.V. (2019) Pravove zabezpechennia virtualizatsii infrastruktury natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Legal support for the virtualization of the infrastructure of the national economy of Ukraine] / eds. Hlibka S.V., Strizhkovi A.V.). Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy. Available at: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/12943/1/Mono2019.pdf> (accessed 07 September 2022).

Seleznova Halyna, Chumak Ganna

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY ON THE COMPETITIVE ENVIRONMENT OF DOMESTIC ENTERPRISES

The article is devoted to identifying the features of the digital economy, summarizing the advantages and challenges of digitalization of the economy and its impact on competition and the competitive environment of domestic enterprises. It was determined that new digital technologies and innovative business models are rapidly penetrating various spheres and branches of economic and social life, which leads to qualitative structural changes in the economy. As a result of such changes, the digital economy is being formed, which differs from the traditional economy by the more active use of digital technologies. The level of development of the digital economy is closely correlated with the country's competitiveness, which requires special attention of the state and business to its development. It was determined that the advantages of digital business development consist in solving various socio-economic and technological tasks, which include: attraction of investments in the entrepreneurial sphere; emergence of new products and new markets; reduction of costs for conducting business activities; increased competition; emergence of new professions and jobs; increase in productivity, efficiency of processes; tax increase; strengthening the diffusion of innovations; innovative growth. The main obstacles to the implementation of digital technologies for domestic enterprises have been identified, including low business culture, lack of capital and high cost of competent personnel. The features of the digital economy are considered, the factors affecting the evolution of economic processes are determined, the advantages and challenges of digitalization of the economy are summarized, and its impact on competition and the competitive environment of domestic enterprises is determined. It has been established that one of the features of the impact of digitalization of the economy on competition and competitive relations is the development of a model of co-competition and partnership instead of pure competition, which is appropriate for finding and creating new market niches/markets. Market leadership is becoming unstable with the advent of opportunities for rapid copying and imitation of assets. Traditional business is exposed to threats from digital companies practicing the development of related directions in initially unrelated industries.

Key words: digitalization, technologies, competition, competitive environment, digital economy, development factors, enterprise.

JEL classification: D89, O30